

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

El dibuix de la figura humana i les seves possibilitats d'anàlisi al segon cicle d'educació infantil

Autora: Andrea Moreno Escusol

Tutora: Maria Cristina Sanz López

Curs 2024/2025

Treball de Final de Grau

Grau en Mestre d'Educació Infantil

Facultat d'Eduació. Universitat de Barcelona

Als meus pares i a la meva germana, per sempre confiar en mi.

A l'Iván, per estimar-me de la forma més bonica i no deixar-me caure mai.

I, als que m'acompanyen des del cel, espero que estiguen orgullosos.

Resum

Aquest treball analitza el dibuix de la figura humana (DFH) com a eina d'avaluació i comprensió del desenvolupament infantil al segon cicle d'educació infantil. L'objectiu general ha estat estudiar les etapes del desenvolupament gràfic dels infants i la utilitat del DFH per detectar indicadors relacionats amb els àmbits cognitiu, emocional i psicomotriu. S'ha dut a terme una revisió bibliogràfica de les teories sobre el desenvolupament del dibuix i una anàlisi de produccions d'infants d'I3, I4 i I5, complementada amb qüestionaris a docents per conèixer la seva percepció i ús del DFH com a recurs educatiu. Finalment, els resultats mostren que el DFH és una eina valuosa per a la tasca docent per la seva capacitat projectiva, que permet als educadors extreure informació sobre l'infant a través d'indicadors emocionals i evolutius. També es destaca la necessitat d'incloure una formació específica en l'àmbit per al professorat, garantint un ús adequat i rigorós de l'eina en contextos educatius reals.

Paraules clau: dibuix infantil, figura humana, avaluació educativa, diagnòstic educatiu, desenvolupament infantil

Abstract

This paper analyses the Drawing of the Human Figure (DHF) as a tool for assessing and understanding child development in the second cycle of infant education. The general objective was to study the stages of children's graphic development and the usefulness of the DHF to detect indicators related to the cognitive, emotional and psychomotor domains. A bibliographical review of the theories on the development of drawing and an analysis of the productions of children in I3, I4 and I5 was carried out, complemented with questionnaires to teachers to find out their perception and use of the DHF as an educational resource. Finally, the results show that the DHF is a valuable tool for the teaching task due to its projective capacity, which allows educators to extract information about the child related to emotional and developmental indicators. It also highlights the need to include specific training in the field for teachers, guaranteeing an appropriate and rigorous use of the tool in real educational contexts.

Key words: children's drawing, human figure, educational assessment, educational diagnosis, children's development

Índex de continguts

1. Introducció.....	4
2. Objectius de recerca.....	5
3. Enfocament metodològic.....	5
4. Marc teòric.....	6
4.1. El dibuix a l'etapa d'educació infantil.....	6
4.2. Autors i etapes evolutives.....	8
4.2.1. Viktor Lowenfeld.....	8
4.2.2. Rodha Kellogg.....	9
4.2.3. Arno Stern.....	10
4.3. Anàlisi del dibuix.....	11
4.3.1. Anàlisi evolutiu i cognitiu de la figura humana.....	11
4.3.2. Anàlisi per indicadors d'aspectes formals i emocionals de la figura humana.....	14
5. Procés de recollida i anàlisi de dades.....	16
5.1. Participants.....	16
5.2. Instruments.....	17
5.3. Procediment de recollida de dades.....	17
5.4. Consideracions ètiques.....	18
6. Resultats i interpretació.....	18
6.1. Resultats obtinguts.....	18
6.1.1. Qüestionaris.....	18
6.1.2. Dibuixos.....	20
6.2. Interpretació i discussió.....	23
6.2.1. Etapes del desenvolupament gràfic en el DFH.....	23
6.2.2. Dimensions d'anàlisi del DFH: formal, cognitiva i emocional.....	25
6.2.3. Percepció i pràctica docent sobre l'ús del DFH.....	26
6.2.4. Anàlisi interpretativa de mostres de DFH.....	28
6.3. Implicacions educatives.....	30

7. Tractament dels ODS	31
8. Conclusions generals	32
8.1. Conclusions	32
8.2. Objectius assolits i limitacions	32
8.3. Noves línies de recerca	34
8.4. Reflexió personal	34
9. Bibliografia	35

Índex de taules

Taula 1: Ítems esperats nens de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).....	12
Taula 2: Ítems esperats nenes de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).....	12
Taula 3: Ítems excepcionals nens de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).....	13
Taula 4: Ítems excepcionals nenes de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).....	13
Taula 5: Ítems roba nens i nenes de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).....	13
Taula 6: Puntuacions de DFH i relació amb coeficient intel·lectual a partir de Koppitz (1972).....	13
Taula 7: Taula d'el·laboració pròpia a partir d'indicadors emocionals de Koppitz (1972) i Moreno (2019).....	15
Taula 8: Observació dibuix 1.....	20
Taula 9: Observació dibuix 2.....	21
Taula 10: Observació dibuix 3.....	21
Taula 11: Observació dibuix 4.....	21
Taula 12: Observació 1 dibuix 5.....	21
Taula 13: Observació 2 dibuix 5.....	22
Taula 14: Observació 1 dibuix 6.....	22
Taula 15: Observació 2 dibuix 6.....	22

Índex de figures

Figura 1: Gràfic pregunta 4.....	18
Figura 2: Gràfic pregunta 5.....	19
Figura 3: Gràfic pregunta 8.....	19
Figura 4: Gràfic pregunta 9.....	19
Figura 5: Gràfic pregunta 10.....	19
Figura 6: Gràfic pregunta 11.....	20
Figura 7: Gràfic pregunta 13.....	20
Figura 8: Dibuix 1, nen I3.....	20
Figura 9: Dibuix 2, nena I3.....	21
Figura 10: Dibuix 3, nena I4.....	21
Figura 11: Dibuix 4, nen I4.....	21
Figura 12: Dibuix 5, nen I5.....	21
Figura 13: Dibuix 6, nena I5.....	22
Figura 14: Dibuix etapa del gargot controlat.....	23
Figura 15: Dibuix etapa del gargot amb nom.....	23
Figura 16: Dibuix etapa preesquemàtica 1.....	23
Figura 17: Dibuix etapa preesquemàtica 2.....	23
Figura 18: Dibuix A nen I3.....	24
Figura 19: Dibuix B nen I3.....	24
Figura 20: Dibuix A nena I4.....	24
Figura 21: Dibuix B nena I4.....	24
Figura 22: Dibuix A nen I5.....	24
Figura 23: Dibuix B nen I5.....	24
Figura 24: Dibuix nen I4.....	25
Figura 25: Dibuix nena I4.....	25
Figura 26: Dibuix nena I5.....	25
Figura 27: Dibuix nen I5.....	25
Figura 28: Dibuix nena I5.....	25
Figura 29: Dibuix nen I5.....	25

1. Introducció

L'etapa infantil és un moment clau en el desenvolupament integral de l'ésser humà, i el dibuix és una de les primeres formes d'expressió i comunicació abans de dominar el llenguatge oral. Permet expressar com entenem el món i a nosaltres mateixos. Dins del marc de l'expressió artística infantil, trobem el dibuix de la figura humana (a partir d'ara, DFH) que és especialment significatiu, ja que ens permet observar aspectes evolutius o maduratius, emocionals i afectius, motrius, cognitius o socials, així com la percepció que tenen els infants sobre ells mateixos i el seu entorn.

La tria de la temàtica sorgeix de l'interès personal per analitzar el DFH a partir d'una vivència a les pràctiques. Vaig poder observar com els infants realitzen un DFH cada trimestre i el centre fa una recopilació dels dibuixos d'I3 fins a I5. Les mestres els poden utilitzar com a eina d'avaluació, però no es considera una eina d'avaluació sistemàtica dins del projecte del centre.

Sovint, el dibuix és considerat una activitat lúdica amb poc ús a nivell avaluatiu o per detectar situacions de vulnerabilitat, a través d'aquest treball es pretén estudiar les diverses possibilitats d'avaluació i anàlisi del DFH perquè sigui una activitat de valor per al professorat. S'aprofundirà en l'evolució del DFH, què es pot analitzar i com es fa. Finalment, es farà un apropament a la visió dels docents sobre el DFH com a eina d'avaluació així com una anàlisi de diversos dibuixos.

El treball s'ha realitzat en modalitat de recerca i, s'estructura en set parts: en la primera part, es presenten els objectius de recerca; en segon lloc, l'enfocament metodològic; en tercer lloc, es presenta el marc teòric, on es revisa la bibliografia; la quarta part descriu la metodologia emprada per a la recollida de dades; la cinquena part conté l'anàlisi de resultats i interpretacions; la sisena part tracta els ODS dins del treball; i, finalment, les conclusions del treball on es resumeixen les aportacions principals i altres possibles línies de futur per a la recerca.

2. Objectius de recerca

L'objectiu principal plantejat per aquest treball és analitzar la importància del DFH en el segon cicle d'educació infantil com a eina d'avaluació i comprensió del desenvolupament dels infants, identificant-ne les diverses fases evolutives i explorant com pot aportar informació rellevant a la tasca docent. Per assolir aquest objectiu general, des plantegen els següents objectius específics:

Objectiu específic 1. Identificar les fases evolutives del DFH en l'etapa d'educació infantil, mitjançant l'anàlisi de les característiques principals i de l'evolució del DFH en cada fase del desenvolupament.

Objectiu específic 2. Explorar com el DFH pot esdevenir una eina d'avaluació dels aspectes cognitius, emocionals i psicomotrius del desenvolupament infantil.

Objectiu específic 3. Analitzar la percepció i ús del DFH per part de diversos docents posant especial èmfasi en el valor educatiu i diagnòstic que li atribueixen, i en la seva aplicació en la pràctica pedagògica i avaluativa.

Objectiu específic 4. Recollir i analitzar mostres de dibuixos de la figura humana fets per infants de diversos cursos del segon cicle d'educació infantil.

3. Enfocament metodològic

Aquest treball de fi de grau s'emmarcarà en la modalitat de recerca, ja que té com a finalitat principal aprofundir en el coneixement d'una temàtica educativa concreta mitjançant l'anàlisi i revisió de fonts teòriques i dades recollides. En aquest apartat s'explica com s'abordaran metodològicament els objectius plantejats.

Per a l'anàlisi de les fases evolutives del DFH en educació infantil, es durà a terme una revisió de la bibliografia existent. Això, permetrà identificar les principals característiques i etapes evolutives en la representació gràfica del cos humà durant els primers anys de vida.

Pel que fa al DFH com a eina per avaluar aspectes del desenvolupament cognitiu, emocional i psicomotriu, també s'utilitzarà la recerca bibliogràfica i, posteriorment es farà una identificació d'indicadors emocionals presents en els dibuixos de nens i nenes de 3 a 6 anys.

Per abordar la percepció docent sobre l'ús del DFH, es dissenyarà i aplicarà un qüestionari a docents d'educació infantil. Això permetrà recollir informació sobre el valor educatiu i diagnòstic que atribueixen al DFH, i els usos que en fan en la seva pràctica pedagògica en contextos reals.

Finalment, per a l'anàlisi de mostres reals, es recopilaran produccions gràfiques d'infants i, s'analitzaran a partir dels criteris establerts en les revisions bibliogràfiques anteriors.

4. Marc teòric

4.1. El dibuix a l'etapa d'educació infantil

Les representacions gràfiques són considerades una eina de comunicació universal, utilitzada per tots els éssers humans independentment de la cultura, llengua o circumstàncies personals de cada individu, des de la prehistòria fins avui dia. S'han fet servir per la representació d'aspectes culturals, històries, objectes, idees, etc. Ens han ajudat a comprendre la nostra història a través de la simplicitat i espontaneïtat que caracteritza al dibuix.

A la vida dels infants els dibuixos sorgeix de forma natural en el moment en què poden sostenir amb la mà l'eina amb què pot realitzar la representació. És la seva eina principal de comunicació durant el temps que encara no està prou assolida l'oralitat o l'escriptura. Aquests dibuixos són la seva oportunitat de manifestar les seves necessitats, conegudes pels adults o no. Segons Moreno (2019) els dibuixos poden plasmar les pors, els desitjos, les emocions i vivències dels infants. Reflectint quin és el concepte que tenen d'ells mateixos, com entenen el món que els envolta, els seus problemes, les diverses relacions interpersonals... (p. 19).

D'acord amb Di Caudo (2007) les arts plàstiques a educació infantil ajuden a un sistema educatiu equilibrat donant importància i ajudant al desenvolupament integral, a la capacitat intel·lectual, els sentiments i el pensament crític de cada individu (p. 18).

A l'evolució psíquica dels infants hi ha un moment clau, entre els divuit mesos i els dos anys, on apareix la capacitat de representar i es produeixen les primeres manifestacions, la maduració psicològica és essencial per aquest procés. La capacitat de representació està directament relacionada amb el desenvolupament psicomotor, aquest és necessari perquè els infants tinguin prou força a les mans per poder sostenir un llapis. Segons Torres (2016) els infants canvien la seva forma de relacionar-se amb l'entorn de manera que afecta la seva forma de dibuixar i es pot comprovar un desenvolupament maduratiu (p.251). Però, com diu Moreno (2019) s'ha de tenir en compte que no tots els infants maduren de la mateixa manera i en el mateix moment, cadascú té el seu ritme (p.21).

D'acord amb Moreno (2019) els dibuixos dels infants mostren una gran quantitat d'ítems a avaluar sobre la situació dels infants. Es poden veure reflectits els següents aspectes: el moment evolutiu, l'edat mental, la percepció sé si mateix, l'autoestima, la visió del món, les relacions familiars i amb els altres, la relacional amb l'entorn, què i a qui valora, les pors, el coeficient d'intel·ligència i l'estat emocional (p. 23).

Tot i que pugui ser una eina d'anàlisi hem de tenir en compte que per als infants és una activitat de diversió i entreteniment, com explica Di Caudo:

El nen dibuixa per a divertir-se, per a entretenir-se. El dibuix pot ser un joc més, però a més és un mitjà d'exploració, descobriment i expressió. Hi ha nens que dibuixen quotidianament i altres bastant menys. Com tot joc, pot arribar a ser el preferit en bastants infants. (Di Caudo, 2011, p. 39)

4.2. Autors i etapes evolutives

Al llarg de temps diversos autors i autores han estudiat com va evolucionant aquesta capacitat de representació i comunicació visual, des del moment en què els infants comencen a fer les seves primeres representacions fins que fan creacions més complexes. Segons Sáinz (2002) hi ha set enfocaments diversos de l'estudi del dibuix infantil: evolutiu, estructural, psicomotriu, maduresa intel·lectual, psicològic projectiu, psicopatològic i semiòtic (p. 505). En aquest cas es parlarà de tres autors i enfocaments diversos, Viktor Lowenfeld amb una visió evolutiva, Rhoda Kellog amb una visió estructural i finalment, una visió biològica per part d'Arno Stern.

4.2.1. Viktor Lowenfeld

Viktor Lowenfeld i Brittain (1964) van proposar una teoria evolutiva del dibuix on cada etapa reflecteix en la manera de pensar, sentir i percebre el món. De tal manera les fases van canviant segons la forma de veure el món i la millora de l'habilitat gràfica. Totes les etapes són importants i no s'han de forçar, cada nen avança al seu ritme i de vegades es poden sobreposar o barrejar entre elles.

Primer trobem l'etapa del gargot, entre els divuit mesos i els quatre anys. Hi ha tres subetapes, la primera és el gargot desendreçat dels divuit fins als dos anys. El dibuix és un descobriment per als infants i experimenten amb les eines de traç. Fan moviments lliures i sense control, fent servir el moviment de tot el cos, i no tenen intenció de representar res. La segona és el gargot controlat dels dos anys als dos anys i mig. L'infant comença a descobrir la relació entre el moviment del braç i el dibuix, tenint més control visual de les traçades i domini psicomotor, tot i que encara és molt primitiu. Finalment, trobem el gargot amb nom, dels tres anys i mig fins als quatre. Tot i que encara els dibuixos són molt abstractes es produeix un canvi en la seva forma de pensar i connecten el món amb el seu desenvolupament motor, de manera que comencen a associar el que dibuixen amb objectes o idees. En tota aquesta etapa hi ha un plaer motor en el dibuix, on el moviment es fa amb tot el braç, les traçades són repetitives sense una forma concreta reconeixible i no pretén representar la realitat. En aquesta fase

el DFH encara no apareix i si ho fa és d'una manera molt rudimentària, si ho fa ho pot fer amb un sol traç o cercle sense forma definida.

En segon lloc, trobem l'etapa preesquemàtica dels quatre als set anys. El dibuix passa a ser una eina de comunicació, gràcies al desenvolupament més gran del control motor. No pretenen que hi hagi realisme sinó representar com veuen ells el món. Ho fan a partir de la seva experiència emocional. En aquesta etapa apareix la primera representació de la figura humana formada per un cercle com a cap i cames sortint d'ell. Amb el pas del temps van incorporant altres elements com els ulls, boca, extremitats i altres detalls més concrets com els cabells o els dits.

Posteriorment, hi ha quatre etapes més, etapa esquemàtica, realisme inicial, pseudonaturalisme i etapa de decisió. Totes aquestes es produeixen passats els set anys de manera que ja no intervenen al segon cicle d'educació infantil.

4.2.2. Rodha Kellogg

Rhoda Kellogg (1969) va centrar el seu estudi en els gargots i les formes bàsiques que apareixen de manera universal, seguint uns patrons estructurals i que poden tenir qualsevol intenció representativa. Kellogg ens parla de quatre etapes diferents. En primer lloc, trobem l'etapa del patró i apareix entre els vint-i-quatre i trenta-quatre mesos. L'infant comença a fer els gargots bàsics, classificats en vint de diferents i els fan espontàniament sense control visual que posteriorment quan hi ha un major control visual passen a fer patrons col·locats en un marc.

Entre els dos i tres anys apareix la segona etapa, l'etapa de la forma on s'inicien els diagrames. Primers gargots bàsics dibuixats per l'infant en què es pot traçar un diagrama al seu voltant que es troba implícit. Després, apareixen els diagrames, que consisteixen en sis figures diferents; cinc geomètriques: cercle, creu, aspa, rectangle i triangle, i una forma irregular.

La següent etapa és la del disseny entre els tres i quatre anys. El primer que es presenta són les combinacions, que consisteixen en la unió de dos diagrames. El nombre de possibles parells de diagrames són vint-i-una combinacions que es poden ampliar fins a seixanta-sis combinacions. Després apareixen els agregats, que consisteix en el dibuix de tres o més diagrames relacionats entre ells. Finalment, apareixen els mandales que són combinacions normalment fetes per un cercle o un quadrat dividit amb combinacions o agregats que se sobreposen. És el primer pas entre el dibuix abstracte cap a la figuració, a partir d'aquest punt comencen a sorgir els sols i radials.

Per acabar, entrem en l'etapa pictòrica que es dona al llarg dels quatre anys. En aquesta es comencen a crear les primeres figures humanes a partir de la modificació d'un mandala. Comença a partir d'un diagrama oval que es converteix en la cara i ho combina amb diversos gargots bàsics que són les diverses parts del cos. També trobem el dibuix d'animals, edificis, vegetació i transports. A partir dels cinc anys, hi ha una crisi artística infantil. Les mestres donen models per copiar als infants que els combinaran creant escenes diverses.

4.2.3.Arno Stern

Arno Stern (2016) planteja el dibuix com a una funció orgànica de l'ésser humà, diu que hi ha la capacitat innata de l'expressió gràfica que compartim tots independentment de la cultura, circumstàncies o context econòmic. Tots els dibuixos comparteixen un codi universal de signes, aquest fenomen ho explica a la seva teoria "la Formulació".

La base d'aquesta teoria és la Memòria Orgànica, una memòria no conscient a la qual s'accedeix de manera espontània i no prové d'experiències pròpies, ni culturals, ni d'un aprenentatge previ. Es manifesta a través del dibuix lliure i espontani, l'únic mitjà d'expressió possible. Així que els dibuixos dels infants no tenen cap intenció comunicativa o voluntària, simplement responen a una necessitat biològica innata, com pot ser caminar o menjar.

Stern no divideix la seva teoria per etapes evolutives, però sí que estableix dos principis: el remolí i la puntuació. Els nens comencen fent aquests dos traços de manera repetitiva, i a poc a poc va madurant i podran establir principi i final a les traçades creant la figura rodona, que anirà evolucionant fins a la figura quadrada d'on sorgeixen les línies verticals i horitzontals. Van apareixent altres figures primàries a partir de l'exploració: dels remolcs sorgeix la gota, de la gota el triangle. L'infant explora i juga amb aquestes figures, fins que evolucionen a estructures gràfiques més complexes anomenades figures essencials. Deriven de la combinació de figures primàries i són part del llenguatge intern de la memòria orgànica. Finalment, apareixen les imatges-objecte que són una forma figurativa espontània, no hi ha intenció de representació. La creació d'una figura sorgeix de manera natural del procés de la Formulació, es repeteix una figura que prové de l'interior i pot semblar-se a algun element de l'exterior.

4.3. Anàlisi del dibuix

Per poder analitzar els DFH és necessari conèixer una sèrie d'estratègies i principis presentats per diversos autors que se centren en com fer aquesta anàlisi.

4.3.1. Anàlisi evolutiu i cognitiu de la figura humana

Per fer l'anàlisi a través d'indicadors evolutius es farà a través del mètode Koppitz (1972), consisteix en un mètode estàndard que apropa a la comprensió i interpretació del DFH dels infants de cinc a dotze anys. Aquest mètode va ser plantejat per conèixer el coeficient intel·lectual dels infants a través de la figura humana d'acord amb les proves estàndard d'intel·ligència Stanford-Binet i Wisc. A part de conèixer el coeficient intel·lectual permetent veure quin és el nivell maduratiu de l'infant.

El primer que s'ha de tenir en compte és que el mètode es pot aplicar a infants a partir dels cinc anys. I, en segon lloc, que els nens i les nenes no maduren al mateix ritme, les nenes ho fan abans. A partir d'aquest moment s'estableixen tres elements que han de contenir els dibuixos: els elements esperats (són els que pertocquen per edat madurativa), els elements excepcionals (els que afegeixen sense ser esperats a la seva edat) i la roba.

Si l'infant omet ítems esperats, vol dir que hi pot haver immaduresa o problemes emocionals que afecten el seu correcte desenvolupament.

Aquest mètode presenta unes taules amb els ítems a avaluar per a infants de 5 a 12 anys, en aquest cas només seleccionarem els ítems dels infants de 5 i 6 anys que són els que concorden amb l'edat dels infants del segon cicle d'educació infantil. Si es vol fer servir aquest test per avaluar el nivell cognitiu, s'ha de fer la següent fórmula per saber el coeficient intel·lectual de l'infant: $5 - \text{Ítems esperats} + \text{Ítems excepcionals} = X$

A. Ítems esperats als DFH

Nens de 5 a 6 anys

5 anys	6 anys
Cap	Cap
Ulls	Ulls
Nas	Nas
Boca	Boca
Cos	Cos
Cames	Cames
	Braços

Taula 1: Ítems esperats nens de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).

Nenes de 5 a 6 anys

5 anys	6 anys
Cap	Cap
Ulls	Ulls
Nas	Nas
Boca	Boca
Cos	Cos
Cames	Cames
Braços	Braços
	Cabells
	Peus

Taula 2: Ítems esperats nenes de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).

B. Ítems excepcionals als DFH

Nens de 5 a 6 anys

5 anys	6 anys
Pupil·les	
Peus 2D	
5 dits	
Braços units a les espatlles	Braços units a les espatlles
Proporció	Proporció
Foses nasals	Foses nasals
Perfil	Perfil
Colze	Colze
Llavis 2D	Llavis 2D
Genoll	Genoll

Taula 3: Ítems excepcionals nens de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).

Nenes de 5 a 6 anys

5 anys	6 anys
Peus 2D	
Braços units a les espatlles	Braços units a les espatlles
Proporció	Proporció
Foses nasals	Foses nasals
Perfil	Perfil
Colze	Colze
Llavis 2D	Llavis 2D
Genoll	Genoll

Taula 4: Ítems excepcionals nenes de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).

C. Roba

Nens i nenes de 5 a 6 anys

	5 anys	6 anys
Esperat	1	1
Excepcional	2 o més	2 o més

Taula 5: Ítems roba nens i nenes de 5 a 6 anys a partir de Koppitz (1972).

D. Taula de resultats per a saber el coeficient intel·lectual

Puntuació DFH	Intel·ligència	Coeficient intel·lectual en Stanford-Binet o Wisc
7 o 8	Normal alt o superior	100 o més
6	De normal a superior	90 - 135
5	De normal a normal alt	85 - 120
4	De normal baix a normal	80 - 110
3	Normal baix	70 - 90
2	Baix	60 - 80
1 o 0	Possibles problemes emocionals o transtorns	Menys de 60

Taula 6: Puntuacions de DFH i relació amb coeficient intel·lectual a partir de Koppitz (1972).

4.3.2. Anàlisi per indicadors d'aspectes formals i emocionals de la figura humana

Koppitz (1972) a més de fer una anàlisi evolutiva i cognitiva del DFH presenta una anàlisi dels indicadors emocionals. Moreno (2019) indica la importància de fer l'anàlisi dels cinc dibuixos que es poden avaluar: el DFH, l'arbre, la família, la casa i el dibuix lliure. Els indicadors emocionals solen ser estables entre les diverses representacions al llarg de la situació, de manera que els indicadors alarmants apareixeran en més d'un dibuix (p. 25).

Abans d'avaluar indicadors concrets, d'acord amb Moreno (2019) s'han de tenir en compte els següents aspectes generals: la línia, la pressió, la ubicació al paper, l'esborrat, i les absències. Pel que fa a la línia, explica que és ideal la que és una traçada amb fluïda i continua, indicant un bon control psicomotor i estat emocional, per al contrari, traçades ràpides, línies anguloses i línies desconectades, indiquen un comportament impulsiu, agressiu i insegur (p. 35). En relació amb la pressió, si es realitza de més mostra agressivitat i, si és massa dèbil mostra persones deprimides o desubicades (p. 35). Respecte a la mida, explica que hi ha d'haver proporcionalitat, ha de ser entre 10 i 20 centímetres; si hi ha desproporció pot indicar algun problema (p. 36). Pel que fa a la ubicació del dibuix l'ideal seria que aparegués centrat en el full, però de vegades pot estar ubicat en altres punts; a dalt: sentiment de gran esforç per aconseguir les metes, tendència a viure en fantasia i mostrar-se distant i preferir activitats solitàries; a l'esquerra: comportament reservat, dependència i introversió; a la dreta: comportament impulsiu, cerca de satisfacció immediata per a les seves necessitats i extroversió; i, a baix: inseguretat, inadaptació i tristesa. L'esborrat pot indicar inseguretat o ansietat en relació amb el que s'està dibuixant (p. 39). I, en relació amb les absències trobem que expressen conflictes, explicats amb més detall posteriorment (p. 40)

Tot i que hi ha 31 ítems a avaluar, s'han seleccionat aquells que són vàlids a partir dels cinc anys:

Indicador	Significat
1. Sombrejat de la cara	Pot ser tota o una part de la cara, pot estar relacionada amb ansietat i si és una part, ansietat amb aquella part.
2. Sombrejat del cos o de les extremitats	Ansietat pel cos, s'ha de tenir en compte el moment evolutiu.
3. Sombrejat de mans	Ansietat relacionada amb la funció d'aquestes parts, en especial: pegar, robar o tocar; pot ser una acció feta o rebuda.
4. Asimetria de les extremitats	Falta de coordinació o impulsivitat.
5. Inclinió de la figura	Inestabilitat emocional i falta d'equilibri; més inclinió més inestabilitat.
6. Figura petita	Menys de 10 centímetres en vertical; tímidesa o inseguretat.
7. Figura gran	Més de 23 cm; immaduresa i falta d'atenció.
8. Cap petit	Sensació de menys intel·ligència.
9. Ulls desviats	No s'ajusten a les normes establertes al seu context, indiquen ira o rebel·lia.
10. Dents	Més dents amb la dentadura més tancada vol dir ràbia.
11. Braços curts	Quan no arriben als malucs vol dir dificultat per connectar amb l'exterior i la vida quotidiana, inseguretat i tímidesa.
12. Braços llargs	Reflecteix agressivitat.
13. Braços enganxats al cos	Indiquen rigidesa, dificultat en les relacions i no flexibilitat.
14. Mans grans	Activitats amb les mans problemàtiques: tocar, pegar o robar. Conducta agressiva de l'autor o de l'entorn.
15. Cames juntes	Angoixa per desenvolupament sexual, preocupació per patir un abús o atac de caràcter sexual.
16. Genitals	La presència implica angoixa per l'activitat sexual.
17. Monstres o figures grotesques	Sentiment de sentir-se molt diferent i de no poder adaptar-se al seu context.
18. Dibuix de tres o més persones	Si la consigna és "dibuixa una persona", si es dibuixen més indica immaduresa.
19. Núvols, pluja o ocells	Expressen conflictes a l'ambient; si estan a sobre de la figura, indiquen sensació de perill.
20. Omissió dels ulls	Indica aïllament, angoixa pel que veu li resulta dolorós, o el que necessita conèixer se li oculta.
21. Omissió de la boca	Angoixa per activitats com alimentació, la paraula o sexualitat. Incapacitat o rebuig a la comunicació, per pressions o vergonya del que poden pensar.
22. Omissió del cos	Indica discapacitat mental o és un indicador de psicopatologia.
23. Omissió dels braços	Angoixa per les activitats que realitzen; poden ser accions fetes o rebudes.
24. Omissió de les cames	L'autor sent angoixa intesa i insegureta, incapaç i perdut.
25. Omissió dels peus	Inseguretat i incapacitat, en menor mesura que les cames.
26. Ombrejat dels ulls	Ansietat amb el sentit de la vista, que veu o que no pot veure que l'angoixa.
27. Omissió de les mans	Problemes que els infants no poden resoldre.

Taula 7: Taula d'el·laboració pròpia a partir d'indicadors emocionals de Koppitz (1972) i Moreno (2019).

A través d'aquests indicadors es podrà conèixer amb més profunditat a l'infant i entendre millor quina pot ser la seva situació personal i amb l'entorn. Tot i això, Moreno (2019) posa èmfasi a recordar que amb únicament dibuix no es poden extreure conclusions diagnòstiques, cal observar més dibuixos i que aquests presentin indicadors que segueixin la línia. Posteriorment, cal parlar amb l'alumne Per tal de rebre més informació sobre els dibuixos i, fer entrevistes amb les famílies per tal de conèixer quina és la situació familiar.

5. Procés de recollida i anàlisi de dades

Per donar resposta als objectius específics 3 i 4 es durà a terme una part de treball de camp. Concretament, dues activitats diferents: un qüestionari adreçat als docents i una anàlisi de dibuixos d'infants. En aquest TFG s'ha optat per un enfocament qualitatiu d'anàlisi, ja que es pretén interpretar i comprendre el valor del DFH com a eina d'avaluació. A través del qüestionari es buscarà entendre quina és la percepció que tenen els docents i, amb les produccions infantils, explorar les diverses dimensions que segons la teoria, poden ser representades a la pràctica. Una vegada finalitzada la recerca, es posarà a disposició de les escoles el treball, perquè puguin conèixer quin ha estat el resultat de les anàlisis.

5.1. Participants

En aquest estudi participaran dues escoles de la ciutat de Barcelona. En primer lloc, el Centre Escolar San Francisco, una escola de caràcter concertat situada al barri de Sant Martí de Provençals, una zona on el perfil de la gent que hi viu és de classe mitjana, amb una presència significativa de població immigrant i, de vegades, famílies en situació de vulnerabilitat econòmica.

En segon lloc, l'escola dels Encants, una escola pública ubicada al barri de la Sagrada Família, amb famílies de classe benestant, però, també hi ha excepcions, a més compta amb una diversitat de cultures entre els alumnes.

Els participants en el qüestionari seran els mestres d'educació infantil i mestres de l'escola que han estat mestres d'infantil, però que ara treballen a una altra etapa. Participaran sis docents de l'Escola San Francisco i set de l'Escola dels Encants. Pel que fa a l'anàlisi de dibuixos, es recolliran les produccions de cinc infants de cada curs d'infantil a l'Escola San Francisco. I, a l'Escola dels Encants, participaran catorze infants d'un grup heterogeni. En total, es recolliran nou dibuixos d'I3, onze d'I4 i nou d'I5.

5.2. Instruments

Tal com s'ha exposat anteriorment, es faran servir dos instruments per a la recollida de dades: el qüestionari i els dibuixos infantils.

El qüestionari ha estat amb Google Forms, i s'enviarà als docents dels centres. Les respostes seran anònimes, tot i que hi ha preguntes per identificar el perfil del docent. Es realitzen preguntes de tres àmbits temàtics diferents: dades generals, el dibuix infantil i el DFH i l'avaluació. Vegeu totes les preguntes i possibles respostes a l'annex 1.

5.3. Procediment de recollida de dades

Els qüestionaris es realitzaran de forma telemàtica i s'enviaran a les docents per correu electrònic. Posteriorment, s'organitzaran i analitzaran les respostes. Pel que fa als dibuixos, a l'Escola San Francisco els faran amb les docents de referència i, als Encants, amb mi, aprofitant el vincle establert durant el període de pràctiques. Es plantejarà la mateixa consigna per a tots, "Dibuixa a una persona", emprant el mateix material, un llapis i una goma. Un cop recollits, se seleccionaran aleatòriament dos de cada curs i s'analitzaran.

L'anàlisi es farà des de tres perspectives: anàlisi visual a través de les consideracions generals de Moreno. Una anàlisi evolutiva, a partir de les etapes de Lowenfeld, ja que mostra una visió més evolutiva i, els indicadors de Koppitz. Les produccions dels infants menors de cinc anys s'ubicaran dins les etapes de Lowenfeld, mentre que per als de cinc anys o més s'aplicaran els indicadors de Koppitz per identificar els elements que

hauria d'incloure el DFH. Finalment, es farà una anàlisi emocional del que es troba representant a través dels indicadors de Koppitz i Moreno.

Tot i això, l'anàlisi es farà sempre des del respecte, sense cap intenció diagnòstica, ja que un únic dibuix no permet treure conclusions definitives. Calen múltiples mostres i una formació específica per a realitzar aquest tipus d'interpretacions.

5.4. Consideracions ètiques

Les dues escoles són properes a mi, el Centre Escolar San Francisco on vaig estudiar i, l'escola dels Encants, on he realitzat les pràctiques de quart curs. El contacte s'ha establert a través del director del centre i la meua tutora de pràctiques, respectivament.

Pel que fa als qüestionaris, tal com ja s'ha indicat, seran anònims i es recolliran sense dades personals ni adreces electròniques. Els dibuixos infantils es realitzaran en presència de l'autora, però també es recolliran de forma anònima, indicant únicament el sexe i l'edat de l'infant. Tots els permisos necessaris han estat signats pels centres participants, veieu annexos 1 i 2.

6. Resultats i interpretació

6.1. Resultats obtinguts

6.1.1. Qüestionaris

A continuació, es mostraran els resultats de les preguntes més destacables del qüestionari dividides per àmbits temàtics. Veieu l'annex 3 per veure totes les respostes.

- El dibuix com a recurs educatiu i els seus usos a l'aula

En quina mesura consideres important el dibuix com a recurs educatiu?
15 respuestas

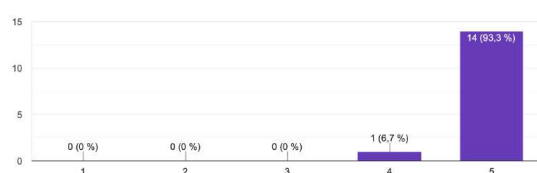

Figura 1: Gràfic pregunta 4.

El 93,3%, 14 docents, consideren el dibuix una eina educativa molt útil i, una persona ho considera bastant útil.

El fas servir a l'aula?

15 respuestas

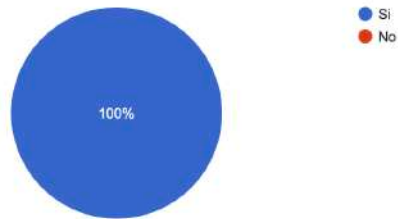

Figura 2: Gràfic pregunta 5.

El 100% dels docents enquestats el fan servir a l'aula, i les situacions en les quals més el fan servir són: per avaluar, per a l'expressió d'emocions i vivències, gaudi, motricitat fina, iniciar i tancar dinàmiques o activitats artístiques.

Alguna vegada els has fet servir per detectar possibles dificultats o necessitats de l'alumnat?

15 respuestas

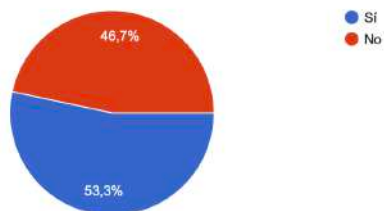

Figura 3: Gràfic pregunta

Un 100% del grup docent opina que el dibuix pot reflectir possibles dificultats emocionals o de desenvolupament. I un 53,3%, vuit persones, l'han fet servir per detectar possibles dificultats o necessitats.

En quina mesura consideres que el dibuix de la figura humana pot ser una bona eina d'avaluació?

15 respuestas

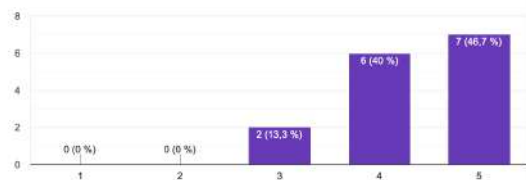

Figura 4: Gràfic pregunta

Ús del DFH com a eina avaluativa

La gran majoria dels docents, 13 persones, graduen l'ús avaluatiu del DFH entre un 4 i un 5, sent molt útil. Un 13,3%, dues persones, en un 3 sent útil.

Quins aspectes creus que es poden observar o avaluar a través del dibuix de la figura humana? (Es pot seleccionar més d'una opció)

15 respuestas

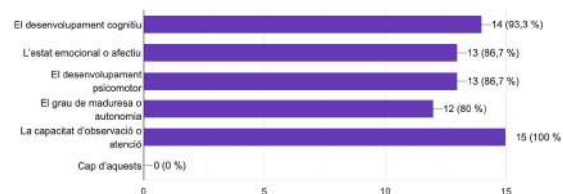

Figura 5: Gràfic pregunta

En general, tots coincideixen en els aspectes que es poden observar. El que més la capacitat d'observació i atenció, i el que menys el grau de maduresa o autonomia.

- La pràctica docent amb el DFH

Fas servir el dibuix de la figura humana com a part de l'avaluació del desenvolupament dels alumnes?

15 respuestas

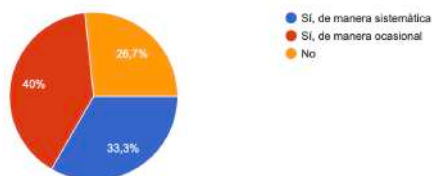

Figura 6: Gràfic pregunta

El 40% fan servir el DFH de manera ocasional, un 33,3% sistemàtica i un 26,7% no ho fan servir. Els indicadors en el que més es fixen són: el traç, els detalls, parts del cos, la mida, l'evolució, altres figures...

- Formació

Consideres que has rebut prou formació en aquest àmbit per poder analitzar i detectar necessitats a través del dibuix infantil?

15 respuestas

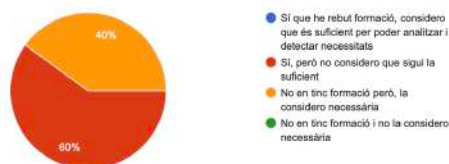

Figura 7: Gràfic pregunta

Un 40% indica no tenir formació i un 60% sí, però no la suficient. El 100% indica necessitar més formació en l'àmbit.

6.1.2.Dibuixos

S'han recollit un total de vint-i-nou dibuixos, però, només s'ha fet la observació detallada de sis dibuixos, dos de cada curs de l'etapa. La resta de dibuixos també s'han fet servir per interpretar altres aspectes del treball, veieu l'annex 4.

- Dibuix 1

Sexe	Masculí	Curs	I3
Edat		3 anys i 11 mesos	
Anàlisi de l'etapa del desenvolupament gràfic			
Etapa del gargot (3,5 - 4)			X
Etapa preesquemàtica (4 - 7)			

Taula 8: Observació dibuix 1.

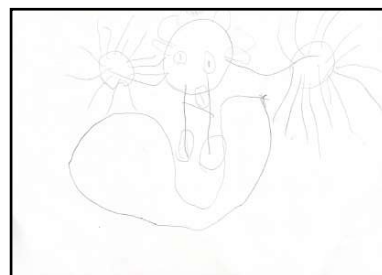
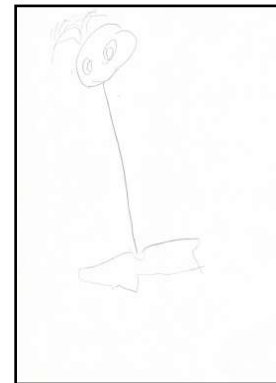

Figura 8: Dibuix 1, nen I3.

- Dibuix 2

Sexe	Femení	Curs	I3
Edat		4 anys i 23 dies	
Anàlisi de l'etapa del desenvolupament gràfic			
Etapa del gargot (3,5 - 4)			X
Etapa preesquemàtica (4 - 7)			

Taula 9: Observació dibuix 2.

- Dibuix 3

Sexe	Femení	Curs	I4
Edat	4 anys i 6 mesos.		
Anàlisi de l'etapa del desenvolupament gràfic			
Etapa del gargot (3,5 - 4)			
Etapa preesquemàtica (4 - 7)			X

Taula 10: Observació dibuix 3.

Figura 10: Dibuix 3, nena I4.

- Dibuix 4

Sexe	Masculí	Curs	I4
Edat		4 anys i 9 mesos.	
Anàlisi de l'etapa del desenvolupament gràfic			
Etapa del gargot (3,5 - 4)			
Etapa preesquemàtica (4 - 7)			X

Taula 11: Observació dibuix 4.

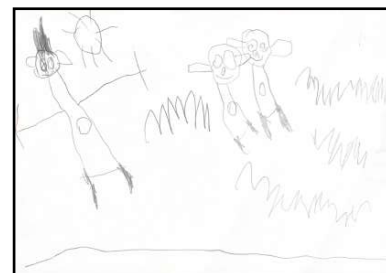

Figura 11: Dibuix 4, nen I4.

- Dibuix 5

Sexe	Masculí	Curs	I5
Edat		5 anys i 11 mesos	
Anàlisi de l'etapa del desenvolupament gràfic			
Etapa del gargot (3,5 - 4)			
Etapa preesquemàtica (4 - 7)			X

Taula 12: Observació 1 dibuix 5.

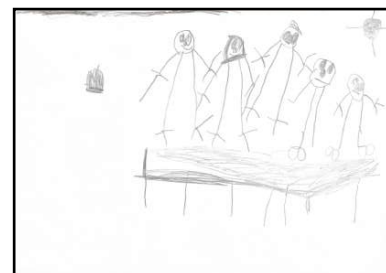

Figura 12: Dibuix 5, nen I5.

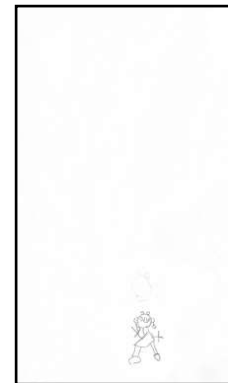
Anàlisi del desenvolupament cognitiu i maduratiu				Anàlisi aspectes formals i generals				
Ítem esperats		Ítems excepcionals		Presió	Adequada			
Cap	X	Pupiles			No adequat		+	
Ulls	X	Peus 2D	X	Traç	Adequada			
Nas	X	5 dits			No adequat		X	
Boca	X	Braços units a les espatlles		Ubicació	A dalt		E	D
Cos		Proporció			Al mig		E	D
Cames	X	Foses nasals			A sota		E	D
		Perfil		Mida	Adequada		X	
		Colze			No adequada			
				Llavis 2D		Esborrats	Sí	
				No			X	
Anàlisi emocional				1, 5, 14, 18 i 26				

Taula 13: Observació 2 dibuix 5.

- Dibuix 6

Sexe	Femení	Curs	I5
Edat		5 anys i 8 mesos	
Anàlisi de l'etapa del desenvolupament gràfic			
Etapa del gargot (3,5 - 4)			
Etapa preesquemàtica (4 - 7)			X

Taula 14: Observació 1 dibuix 6.

Anàlisi del desenvolupament cognitiu i maduratiu				Anàlisi aspectes formals i generals		
Ítem esperats		Ítems excepcionals		Presió	Adequada	
Cap	X	Peus 2D			No adequat	+
Ulls	X	Braços units als hombros	X	Traç	Adequada	X
Nas	X	Proporció			No adequat	
Boca	X	Foses nasals		Ubicació	A dalt	E D
Cos	X	Perfil			Al mig	E D
Cames	X	Colze			A sota	E D
Braços	X	Llavis 2D		Mida	Adequada	
		Genoll			No adequada	-
				Esborrats	Sí	
Anàlisi emocional				4, 6 i 11		

Taula 15: Observació 2 dibuix 6.

6.2. Interpretació i discussió

Una vegada exposats els resultats obtinguts al llarg de la recerca, cal realitzar una interpretació de les dades recollides i relacionar-les amb el marc teòric establert prèviament. D'aquesta manera es podrà valorar el grau de compliment dels objectius específics plantejats.

6.2.1. Etapes del desenvolupament gràfic en el DFH

El primer objectiu específic consisteix a conèixer les diverses etapes del desenvolupament gràfic del DFH. Segons la bibliografia revisada, autors com Lowenfeld i Brittain (1964) i Kellog (1969) plantegen un desenvolupament per etapes del dibuix infantil, mentre que d'altres com Stern (2016), que el divideixen en períodes. Les etapes van des dels gargots fins a la representació esquemàtica, i el DFH permet observar l'evolució. Lowenfeld i Brittain (1964), afirmen que els infants inicien el DFH amb una figura molt rudimentària, que evoluciona fins a l'etapa preesquemàtica on sorgeix un cercle com a cap amb cames, que va evolucionant separant-se el tronc del cap i tenir més detalls. Posteriorment, s'esclareixen més etapes, però, que no afecten els infants de segon cicle d'educació infantil. Pel que fa concretament al DFH, Koppitz (1972) estableix els ítems, que a partir dels cinc anys, han de tenir els diversos DFH. A través del recull de dibuixos es poden observar les diverses etapes per les quals van passant els infants, vegeu les fotografies que es presenten a continuació.

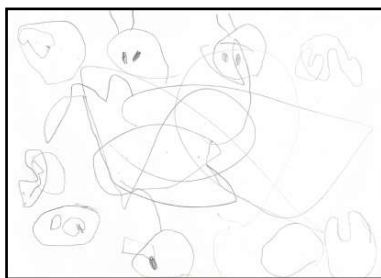

Figura 14: Dibuix etapa del gargot controlat.

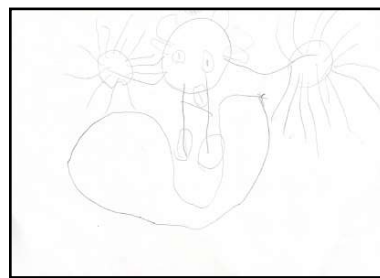

Figura 15: Dibuix etapa del gargot amb nom.

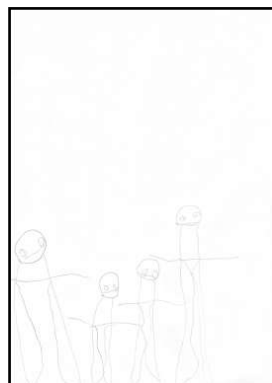

Figura 16: Dibuix etapa preesquemàtica 1.

Figura 17: Dibuix etapa preesquemàtica 2.

En aquest apartat és important destacar dos aspectes: els diversos ritmes i la diferència entre sexes. Moreno (2019) posa especial èmfasi a tenir en compte que no tots els infants dins d'un mateix rang d'edat és desenvolupament al mateix ritme, cadascú necessita el seu temps. Vegeu a continuació els diversos dibuixos d'infants del mateix sexe i d'un rang d'edat semblant entre tots dos, la diferència de la que parla Moreno es veu present, els dibuixos B mostren una major maduració respecta als A.

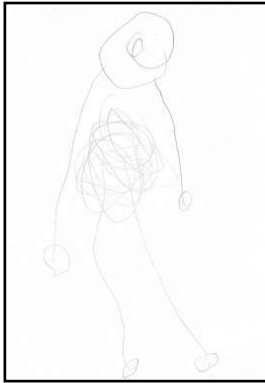

Figura 18: Dibuix A nen I3.

Figura 19: Dibuix B nen I3.

Figura 20: Dibuix A nena I4.

Figura 21: Dibuix B nena I4.

Figura 22: Dibuix A nen I5.

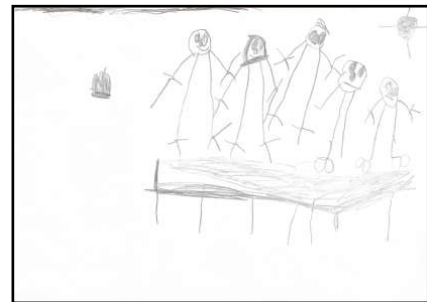

Figura 23: Dibuix B nen I5.

El segon aspecte a tenir en compte, està relacionat amb la diferència entre els ritmes de maduració dels nens i nenes. Koppitz (1976) i Moreno (2019), ho expliquen a les seves obres i Koppitz estableix ítems d'avaluació diversos entre els dos sexes. Ens parlen d'una maduració més ràpida en les nenes, a continuació es poden observar aquestes diferències entre nens i nenes del mateix rang d'edat. Es pot observar com els dibuixos d'elles són més complets i compten amb molts més detalls.

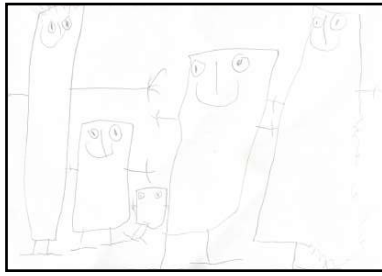

Figura 24: Dibuix nen I4.

Figura 25: Dibuix nena I4.

Figura 26: Dibuix nena I5.

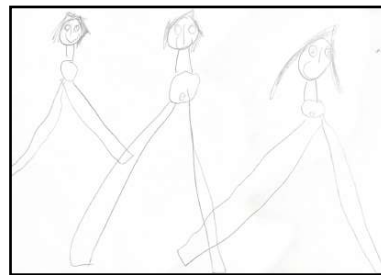

Figura 27: Dibuix nen I5.

6.2.2. Dimensions d'anàlisi del DFH: formal, cognitiva i emocional

En relació amb el segon objectiu, trobar com es pot fer una anàlisi del DFH en diverses dimensions, trobem que Koppitz (1976) i Moreno (2019) són dues autores que posen un especial èmfasi en com es poden analitzar els DFH dels infants a partir dels cinc anys. En primer lloc, trobem una anàlisi formal de Moreno (2019) que ens permet posar el punt de partida. Després una anàlisi cognitiva i emocional a través dels indicadors de Koppitz. A partir del recull de mostres podem ratificar que els aspectes que les autores ens indiquen els podem trobar realment en les produccions gràfiques dels més petits. A continuació, es mostren els indicadors de les autores interpretats sobre una selecció del recull.

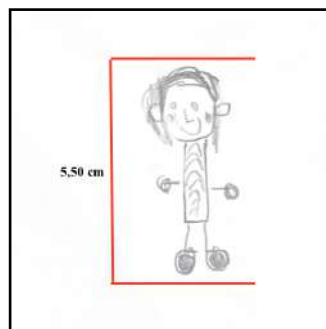

Figura 28: Dibuix nena I5.

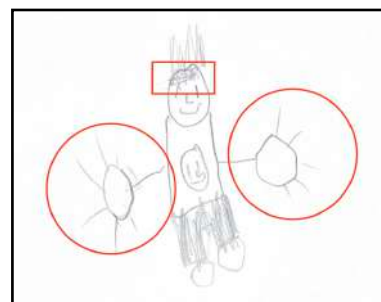

Figura 29: Dibuix nen I5.

A la figura 28 trobem l'indicador 6, una figura de menys de 10 centímetres és considerada petita i ens pot indicar timidesa o inseguretat. A la figura 29 trobem els indicadors 1 i 14, el primer mostra ombrejat a una part de la cara en aquest cas el front que pot significar inseguretat per aquella zona concreta. I el 14, les mans molt grans que poden indicar angoixa per activitats problemàtiques amb elles com pegar, robar o tocar, també pot anar acompanyat de conducta agressiva.

6.2.3.Percepció i pràctica docent sobre l'ús del DFH

Pel tercer objectiu, analitzar la percepció i ús del DFH per part de diversos docents, s'han extret els resultats a través d'un qüestionari. Hi ha quatre dimensions en les quals s'han organitzat les respostes: l'ús de dibuix a l'aula i la capacitat avaluativa, el DFH com a eina per avaluativa, la pràctica amb el DFH i la formació.

Pel que fa al dibuix a l'aula i la seva capacitat avaluativa veiem que els resultats mostren un consens entre el professorat sobre la rellevància del dibuix com a eina educativa. Tot i que comparteixen l'ús en contextos lúdics, projectes o per fomentar la creativitat, els usos més reiterats són, per una banda, com a mitjà d'expressió d'experiències i emocions, i de l'altra, com a instrument d'avaluació del desenvolupament gràfic i emocional. Aquesta percepció es veu sostinguda per Moreno (2019) que afirma que els dibuixos poden reflectir emocions, vivències, pors, desitjos i conflictes, així com el concepte que l'infant té d'ell mateix i de l'entorn. La capacitat projectiva del dibuix fa que la totalitat dels mestres considerin que reflecteixen dificultats emocionals o evolutives i, un 53,3% ha fet un ús explícit per detectar necessitats o dificultats de l'alumnat.

Respecte a l'ús del DFH com a eina avaluativa trobem una valoració molt positiva, en una escala de l'1 al 5 li atorguen una mitjana de 4,4 punts, això indica una percepció del DFH com a una eina útil i rellevant per avaluar el desenvolupament dels infants. Sobre els indicadors i aspectes que el professorat considera que es poden percebre trobem una coincidència en els següents elements: el desenvolupament cognitiu, l'estat emocional o afectiu, el desenvolupament psicomotor, el grau de maduresa o autonomia, i la capacitat

d'observació o atenció. Aquesta visió docent s'alinea amb la proposta de Moreno (2019) que afirma que hi ha un gran ventall de possibilitats per avaluar en els dibuixos dels infants: aspectes evolutius, autoestima, relacions personals, estat emocional, maduresa... A més a més, la percepció dels docents d'una avaluació cognitiva i emocional es pot fer a través dels indicadors de Koppitz (1972).

En l'àmbit de la pràctica docent en relació a l'avaluació dels DFH, 11 de les 15 respostes indiquen que el fan servir com a eina d'avaluació, tant de manera sistemàtica (5) o ocasional (6). Les respostes prestades als indicadors que observen amb atenció es fixen principalment en el traç, els detalls anatòmics, la mida, la disposició espacial, la repetició de figures, els elements emocionals com esborrats o guixades, i la possibilitat de veure l'evolució al llarg del temps. També hi ha docents que indiquen l'ús del DFH de forma regular per detectar canvis maduratiu o retrocessos. Hi ha quatre docents que mostren una activitat de seguiment, en tres casos un dibuix cada trimestre al llarg de tota l'etapa d'infantil i, l'altre un dibuix mensual a I3. En general, el DFH per al professorat va més enllà d'un recurs d'expressió gràfica, també és una font d'informació per comprendre millor el desenvolupament de l'alumnat.

Pel que fa a la formació del professorat en l'avaluació del DFH, els resultats indiquen una manca de preparació específica. Les respostes es reparteixen entre no tenir informació i considerar-la necessària i, tenir informació però no la suficient. Es pot comprovar una línia que marca la percepció de falta formativa i mostra una necessitat de reforç en la formació dins d'aquest àmbit. Les autores Koppitz (1972) i Moreno (2019) indiquen que per poder interpretar el dibuix infantil es requereix uns coneixements específics per identificar indicadors maduratiu i emocionals amb rigor.

D'aquesta manera, el fet que el professorat utilitzi el DFH amb finalitats diagnòstiques sense sentir-se prou format indica la necessitat de formació en l'àmbit, poder tenir eines teòriques i pràctiques per a un ús que realment sigui útil i significatiu envers l'alumnat.

La visió del professorat sobre el DFH com a eina avaluativa és positiva i el seu ús a les aules també és existent. Tot i que hi hagi una potencialitat reconeguda per a l'avaluació es destaca una mancança de formació, fet que comporta limitacions en la tasca docent.

6.2.4. Anàlisi interpretativa de mostres de DFH

L'últim objectiu específic consisteix a fer l'anàlisi de diversos DFH. En aquest cas trobem sis analitzats, els presentats als resultats, dos de cada curs i un de cada sexe. A continuació es mostren les diverses anàlisis de dibuixos, però, en tot moment es fa amb distància i sense cap intenció diagnòstica, ja que caldrien més dibuixos, conèixer la realitat i la vida quotidiana dels nens i, entrevistes amb les famílies.

A I3, els dibuixos dels dos infants es troben en l'etapa del gargot amb nom, ja que poden posar nom a les seves figures. El dibuix 1, mostra una figura humana rudimentària però reconeixible amb forma de representació de cercle i pals com a extremitats. S'observen detalls com les pupil·les o els dits, indicant una proximitat a l'etapa preesquemàtica. Al dibuix 2, s'observa una cara, amb ulls, boca i cabells, però sense tronc ni extremitats, mostrant que la nena no ha començat la construcció de la figura del cercle i les extremitats. Tots dos infants fan una pressió adequada, però hi ha una mancança de fluïdesa, a causa del desenvolupament incipient de la motricitat fina.

Els dibuixos d'I4, fets per una nena i un nen de menys de cinc anys, presenten diverses figures humanes amb altres representacions i gargots. Tots dos es troben en l'etapa preesquemàtica i es pot observar com comencen a separar el cap del tronc i, en el cas del dibuix 4, apareixen les extremitats, indicant una major consciència sobre corporal. Han afegit detalls com les orelles i el melic, que demostren atenció i cert grau de maduresa. Els dibuixos s'ajusten a la mida del paper, ocupant l'espai però sense ser desproporcionades. El dibuix 3 observem que el traç té una pressió adequada, tot i que la precisió i fluïdesa encara s'ha d'anar desenvolupant a través del desenvolupament psicomotor. En el dibuix 4, la pressió en el traç és lleugerament més forta en parts concretes del dibuix, probablement per la intenció de voler acolorir certes zones.

Finalment, amb els dibuixos dels infants de 15 com que ja superen els cinc anys es pot fer una anàlisi més profunda en més dimensions més enllà de l'etapa de desenvolupament gràfic, també es poden analitzar els elements formals, i el desenvolupament cognitiu i emocional. Als annexos 5 i 6, podreu trobar els dibuixos en major mida amb els diversos indicadors marcats.

El dibuix 5 pertany a un nen que se situa a l'etapa preesquemàtica. Tot i gairebé tenir sis anys el DFH és molt primitiu, amb absència de tronc i ús de formes simples, indicant immaduresa. El traç és poc fluid, mostra línies anguloses, i amb pressió excessiva, podent reflectir falta de control psicomotor i conductes agressives. La mida del dibuix és adequada i no hi ha esborranys. Ha ubicat les figures a la part superior dreta, que pot associar-se a tenir un sentiment d'esforç per assolir els objectius, preferència per activitats solitàries, i tendència a la impulsivitat i satisfacció de necessitats. En relació amb els ítems de Koppitz, presenta tots els ítems esperats exceptuant el cos, això pot indicar una certa immaduresa. Com a ítems excepcionals trobem dues figures amb peus en 2D. S'identifiquen 5 indicadors emocionals; ombrejat al voltant de la cara, que pot indicar angoixa amb aquella part; figures inclinades cap a la dreta, pot significar inestabilitat emocional; mans grans, poden mostrar angoixa amb activitats problemàtiques fetes o rebudes i conductes agressives; producció excessiva de figures, podent indicar immaduresa; i, ulls ombrejats, angoixa respecte al que veu o el que no li deixen veure. El conjunt del dibuix pot reflectir un infant amb necessitats de suport emocional i maduratiu, que pot presentar dificultats en la gestió de les seves emocions i en les relacionades amb l'entorn.

L'últim dibuix pertany a una nena de cinc anys i vuit mesos que es troba en l'etapa preesquemàtica. D'acord amb els aspectes formals, trobem que el traç no és gaire fluid, hi ha traçades anguloses i la pressió és excessiva, podent reflectir comportaments impulsius, insegurs o agressius. La mida del dibuix és molt petita, quatre centímetres, pot indicar que ens trobem a una nena que pot sentir-se inferior i no adaptada a l'entorn. No hi ha esborranys, i la figura ha estat ubicada al centre del dibuix, però enganxat a la vora del full inferior, això indica que hi ha probabilitat que la persona se senti insegura i

inadaptada o, se senti trista. Inclou tots els ítems esperats de Koppitz i un d'excpcional que són els peus en 2D, això indica un nivell maduratiu en línia amb la seva edat. Voldria destacar la inclusió d'elements com les orelles i arracades, indicant un nivell alt de consciència corporal i atenció als detalls. Presenta tres indicadors emocionals destacables; asimetria en les extremitats, s'observa a les cames i pot indicar falta de coordinació impulsivitat; com ja s'ha indicat anteriorment, és una figura petita que pot indicar timidesa o inseguretat; i, presenta braços curts això pot voler indicar que té dificultats per connectar amb el seu entorn, inseguretat i timidesa. D'acord amb l'anàlisi es tracta d'una nena amb un bon nivell maduratiu i cognitiu, però que pot presentar signes d'inseguretat i dificultats emocionals.

6.3. Implicacions educatives

Les implicacions educatives que sorgeixen a partir de la interpretació dels resultats van encaminades a la creació d'una planificació i sistematització del DFH a les escoles com a eina sistemàtica d'avaluació. Incorporar el DFH de manera regular i fer un recull al llarg de l'etapa per poder realitzar una observació de l'evolució, i si escau, realitzar la detecció de necessitats. Hauria d'anar acompanyat de diverses eines per als mestres com un recull dels indicadors clau. Aquesta activitat hauria d'incloure un acompanyament emocional i un espai de comunicació perquè els infants expliquin el que han dibuixat i no fer interpretacions sense escoltar-los.

També, s'ha d'evitar la visió exclusiva del DFH com a eina avaluativa. Cal oferir el DFH en diversos contextos, activitats inicials, dins de projectes, expressió d'experiències... Fer-lo servir com a eina d'expressió dels infants a la vegada que podem tenir una mirada diagnòstica.

A més, d'acord amb Moreno (2019), seria necessari realitzar tot el recull de cinc dibuixos (DFH, arbre, família, casa i dibuix lliure) per tal de detectar necessitats. Els indicadors es van repetint en les diverses produccions, llavors caldria una formació del professorat en la interpretació de dibuixos, per garantir que en fan un ús adequat, ètic i significatiu d'aquest com a eina avaluativa.

7. Tractament dels ODS

Amb aquest Treball de Fi de Grau es tracten diversos Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS), concretament els ODS 3, 4, 5 i 10. A través de l'estudi del DFH com a recurs educatiu i eina d'observació a l'etapa d'educació infantil, es fa una aproximació a aspectes relacionats amb una educació més inclusiva que pretén garantir el desenvolupament integral dels infants.

Pel que fa a l'ODS 3, salut i benestar, el treball recull la possibilitat que el DFH pugui mostrar indicis sobre el benestar emocional dels infants, ajudant a detectar algunes necessitats o dificultats de manera inicial i, si és necessari, ajudar els docents a donar una resposta adequada i precoç davant aquest tipus de situacions.

L'ODS 4, educació de qualitat, es veu reflectit en l'interès per promoure pràctiques educatives més personalitzades, que tinguin en compte les diferències entre els infants i els seus ritmes evolutius. Adequant així l'actuació del professorat davant l'alumnat.

Quant als ODS 5 i 10, igualtat de gènere i reducció de desigualtats, el treball inclou una mirada transversal que considera les possibles diferències segons edat, sexe o context socioeconòmic en les produccions infantils. El DFH és una eina que pot ajudar el professorat a detectar situacions que esdevenen a partir d'aquestes diferències i actuar en conseqüència.

Finalment, el treball connecta amb els valors de la sostenibilitat des d'una perspectiva educativa que promou el respecte per la diversitat i el benestar social. Tot i que no sigui l'eix central de la recerca, es reflecteix la importància d'una transició ecosocial en l'educació, que impulsi pràctiques més conscients i inclusives als objectius plantejats al nostre entorn, contribuint a través de petits gestos, a un desenvolupament més sostenible.

8. Conclusions generals

8.1. Conclusions

Una vegada finalitzada la investigació, es pot confirmar que el DFH és una eina rica per extreure informació, observar el desenvolupament i comprendre a cadascun dels alumnes de manera individual, ja que té capacitat projectiva per mostrar aspectes maduratsius, cognitius i emocionals.

També, és una bona eina avaluativa i diagnòstica per a la tasca docent. Pot servir per detectar possibles desajustos en el procés evolutiu, problemes emocionals o trastorns, i així poder ajustar la intervenció educativa al context de cada infantil.

Finalment, a través de donar veu als docents es pot concloure que per tal d'aconseguir un ús real i tenir més estratègies d'avaluació, cal que hi hagi formació per al professorat, ja sigui en estats inicials a les facultats d'educació o posteriorment a través de formacions a les escoles.

8.2. Objectius assolits i limitacions

Al llarg d'aquest treball s'ha assolit l'objectiu general del treball: analitzar la importància del DFH en el segon cicle d'educació infantil com a eina d'avaluació i comprensió del desenvolupament infantil, identificant-ne les diverses fases evolutives i explorant com pot aportar informació rellevant a la tasca docent. Complir amb aquest objectiu s'ha aconseguit a través de l'assoliment de quatre específics, exposats a continuació.

El primer objectiu específic, *identificar les fases evolutives del DFH en l'etapa d'educació infantil*, s'ha assolit mitjançant la revisió bibliogràfica i l'anàlisi de les mostres recollides. Tant la part teòrica com pràctica confirmen l'existència de fases evolutives.

El segon objectiu específic, *explorar com el DFH pot ser una eina per avaluar aspectes del desenvolupament dels infants en l'àmbit cognitiu, emocional i psicomotriu*, també

s'ha assolit a través de l'anàlisi bibliogràfica i posteriorment aplicant-la en produccions reals. S'ha observat com hi ha elements del dibuix que es relacionen amb aspectes del desenvolupament i, com a través del DFH, es poden detectar indicadors emocionals i maduratius.

El tercer objectiu, *analitzar la percepció i ús del DFH per part de diversos docents*, s'ha pogut assolir a través dels qüestionaris realitzats a docents. Els resultats mostren un ús real dins de les aules d'aquest recurs i, una valuació positiva del DFH com a eina per a l'avaluació diagnòstica, avaluativa i de coneixement de l'alumnat.

Per finalitzar, *recollir i analitzar mostres de dibuixos de la figura humana fets per infants de diversos cursos del segon cicle d'educació infantil*, s'ha assolit Gràcies al recull i anàlisi de les diverses mostres. Han permet observar les diferències significatives segons l'edat, el sexe i el moment evolutiu i, També confirmar la presència dels indicadors emocionals.

En conclusió, es pot afirmar que els objectius han estat aconseguits en un grau satisfactori, han contribuït a poder donar resposta a l'objectiu general plantejat. El procés ha contribuït a aprofundir en el coneixement del DFH com a eina educativa i diagnòstica.

Tanmateix, el treball també ha presentat algunes limitacions. D'una banda, el nombre reduït de mostres analitzades, a causa del temps i l'espai, ha limitat la possibilitat d'observar una major varietat d'indicadors i situacions. D'altra banda, no haver pogut estar present a l'aula ha dificultat poder contrastar l'anàlisi amb la personalitat i dinàmiques dels infants que s'ha interpretat la producció gràfica. A més, una major quantitat de respostes docents hi hauria aportat una visió més representativa de la comunitat educativa i no tan centrada en contextos educatius específics. Finalment, la manca d'assessorament per part d'una especialista en l'àmbit del DFH ha estat una limitació, ja que hauria pogut enriquir la interpretació de dades i afavorir una reflexió més fonamentada compartint les observacions i mantenint discussions al respecte.

8.3.Noves línies de recerca

A partir de la realització d'aquesta recerca han sorgit idees i línies d'investigació que poden ser d'interès per a futurs treballs donant continuïtat a la temàtica.

Una primera línia seria la planificació d'una estratègia educativa per introduir de manera sistemàtica el DFH als centres escolars, sorgint un nou treball de modalitat de planificació. La segona proposta, se centra a analitzar com el context escolar (la metodologia, recursos, nivell socioeconòmics...) pot influir en les produccions del DFH i fer una comparació entre ells. Finalment, també es planteja la necessitat de fer una mirada més inclusiva i investigar com aplicar aquesta eina en infants amb necessitats educatives, que a causa del temps i espai no s'ha pogut incloure en aquest treball.

8.4.Reflexió personal

L'elaboració del meu Treball de Fi de Grau ha estat una experiència tan enriquidora com exigent, que m'ha permès formar-me amb més profunditat en un àmbit que m'interessava. Definir la temàtica va ser tot un repte, ja que em costava trobar un equilibri entre l'interès personal i la viabilitat acadèmica del treball. Finalment, inspirant-me en les pràctiques i en aspectes que no havia pogut explorar durant la carrera, especialment per haver cursat part del tercer curs fora de Barcelona, vaig definir un tema que considerava rellevant i poc abordat.

Una de les fases més interessants ha estat el disseny i aplicació de la metodologia. Aquest procés m'ha ajudat a connectar teoria i pràctica, i a desenvolupar una mirada més crítica respecte al tema. Aquesta connexió ha estat clau també per interpretar els resultats i elaborar conclusions aplicables a la realitat educativa.

Les tutories han tingut un paper fonamental, per orientar-me i resoldre dubtes. Igualment, poder compartir el camí amb companyes ha estat clau per sentir-me acompanyada. En definitiva, aquest treball ha estat una oportunitat de creixement acadèmic i personal, i ha reforçat el meu interès per abordar la temàtica en futurs treballs.

9. Referències bibliogràfiques

Andueza Olmedo, M., Barbero Franco, A. M., Caeiro Rodríguez, M., da Silva López, A., García Cuesta, J., González Menéndez, A., Muñiz de la Arena, A., i Torres Pérez, A. (2016). *Didáctica de las artes plásticas y visuales en Educación Infantil*. UNIR Editorial.

<https://www.unir.net/wp-content/uploads/2016/09/>

[Manual_DIDACTICA_PLASTICA_.pdf](#)

Cabezas, C. (2007). *Análisis y Características del Dibujo Infantil*. Íttakus. <https://drumspercusionbluesky.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/03/analisis-y-caracteristicas-del-dibujo-infantil2.pdf>

Di Caudo, M. (2011). *Expresión grafoplástica infantil*. Primera edició. Abya-Yala. ISBN 978-9978-10-027-1.

Kellogg, R. (1969). *Analyzing children's art*. National Press Books. <https://archive.org/details/analyzingchildre00kell/page/n3/mode/2up>

Lowenfeld, V. y Lambert-Brittain, W. (1964). *Creative and mental growth*. Cuarta edició. Macmillan. <https://archive.org/details/creativementalgr00/mode/2up>

Lowenfeld, V. y Lambert-Brittain, W. (1980). *El desarrollo de la capacidad creadora*. Buenos Aires: Kapelusz.

Marín, R. (2003). *Didáctica de la Educación Artística*. Pearson. ISBN: 84-205-3457-9. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=4838>

Maurer, D., Riboni, C., i Gujer, B. (2007). *Rhoda Kellogg Child Art Collection*. Reedició digital. <https://www.early-pictures.ch/kellogg/en/>

Moreno González, A. (2019). *La Interpretación del dibujo infantil*. Primera edició. Barcelona: Octaedro. ISBN 9788417667344.

Sáinz, A. (2002). Teorías sobre el arte infantil: una mirada a la obra de G. H. Luquet. *Arte, Individuo y Sociedad. Anejo I*, 173-185. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2142667>

Sáinz, A. (2011). *El Arte Infantil. Conocer al niño a través de sus dibujos*. Tercera edición. Eneida. ISBN 9788492491933.

Solís Fernández, R. (2010). *Coordinación de Desarrollo Académico. Aplicaciones del Test de la Figura Humana: Su uso en niños*. CENESPE. <http://bloguamx.byethost10.com/wp-content/uploads/2015/04/manual-goodenough1.pdf?i=3>

Stern, A. (2016). *Del dibujo infantil a la semiología de la expresión: Introducción a otra mirada sobre el trazo*. (M. Castro, trad.). Primera edición. Samaruc S. L.. ISBN 978-8416772032.

Annexos

Continguts

Annex 1. Preguntes i respostes qüestionari.....	II
Annex 2. Autorització Escola dels Encants.....	III
Annex 3. Autorització Centro Escolar San Francisco.....	V
Annex 4. Repostes qüestionari.....	VII
Annex 5. Dibuixos infants.....	XI
Annex 6. Dibuix 5 analitzat, nen I5.....	XV
Annex 7. Dibuix 6 analitzat, nena I5.....	XVI

Annex 1. Preguntes i respostes qüestionari.

Àmbit temàtic	Preguntes
Dades generals	1. Quants anys d'experiència tens com a docent d'Educació Infantil?* Respostes: Sí / No 2. Ets tutor/a d'algun grup en aquest curs escolar?* Respostes: Sí / No 3. En cas afirmatiu, quin nivell? Respostes: Escola bressol / I3 / I4 / I5 / Altres amb opció esmentar-lo
El dibuix infantil	4. En quina mesura consideres important el dibuix com a recurs educatiu?* Respostes: Escala de valoració de l'1 al 5 5. El fas servir a l'aula?* Respostes: Sí / No 6. En cas afirmatiu, en quines situacions? Resposta oberta
El dibuix de la figura humana i l'avaluació	7. Creus que els dibuixos poden reflectir possibles dificultats emocionals o de desenvolupament dels alumnes?* Respostes: Sí / No 8. Alguna vegada els has fet servir per detectar possibles dificultats o necessitats de l'alumnat?* Respostes: Sí / No 9. En quina mesura consideres que el dibuix de la figura humana pot ser una bona eina d'avaluació?* Respostes: Escala de valoració de l'1 al 5 10. Quins aspectes creus que es poden observar o avaluar a través del dibuix de la figura humana?* Resposta de selecció múltiple: El desenvolupament cognitiu / L'estat emocional o afectiu / El desenvolupament psicomotor / el grau de maduresa o autonomia / La capacitat d'observació o atenció / Cap d'aquests / Altres amb opció d'esmentar-los 11. Fas servir el dibuix de la figura humana com a part de l'avaluació del desenvolupament dels alumnes?* Respostes: Sí, de manera sistemàtica / Sí, de manera ocasional / No 12. En cas afirmatiu, quins indicadors tens en compte quan analitzes el dibuix de la figura humana? Resposta oberta 13. Consideres que has rebut prou formació en aquest àmbit per poder analitzar i detectar necessitats a través del dibuix infantil?* Respostes: Sí que he rebut informació i considero que és suficient / Sí, però no considero que sigui la suficient / No en tinc formació, però la considero necessària / No en tinc formació i no la considero necessària

El * indica pregunta obligatòria.

Annex 2. Autorització Escola dels Encants

Petició d'acollida en centres. TFG de Infantil 2024-2025

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Degana

Facultat d'Educació

Pg. Vall d'Hebron, 171
Edifici Migdia I, planta 3
08035 Barcelona

tel. +34 93 4035122
deganat.educacio@ub.edu
www.ub.edu/educacio

Benvolgut/da

En la fase final dels ensenyaments de Grau en Mestre d'Educació Infantil i Mestre d'Educació Primària, els estudiants han de realitzar un Treball de Fi de Grau.

Una de les modalitats d'aquest treball requereix que els estudiants portin a terme l'estudi d'un fet educatiu en un context formal o no formal. Aquesta tasca implica la possibilitat d'accedir a un centre o institució per poder fer una observació externa i, si és el cas, implementar una proposta educativa prèviament pactada.

Per tot això, demanen el seu consentiment per tal que un dels nostres estudiants pugui realitzar un estudi de les característiques esmentades en el centre que vostè dirigeix. En cap cas aquest estudi compromet el personal del centre i/o institució a assessorar l'estudiant ni a realitzar cap avaluació de la seva tasca. Les dades de les observacions i anàlisis seran tractades de forma confidencial, i es protegirà l'anonimat de les persones implicades.

Li fem arribar una petició formal d'acollida, amb les dades de l'estudiant i signat per la cap d'estudis, Dra. Berta Palou Julián, i li preguem que, a fi de deixar constància del seu consentiment, signi també aquest document, que l'estudiant farà arribar al seu tutor o a la tutora de la universitat.

Rebi una cordial salutació i el meu agraïment per la seva col·laboració.

SUSANA
ARANEGA
ESPAÑOL -
DNI
37277236D

Firmado
digitalmente por
SUSANA ARANEGA
ESPAÑOL - DNI
37277236D
Fecha: 2025.01.15
16:22:13 +01'00'

Susanna Aránega
Vicedegana d'Afers Acadèmics

Ons Campus d'Excel·lència Internacional:

BERTA PALOU JULIÁN

Cap d'estudis del Grau de Mestre d'Educació Infantil

SOL·LICITA a..... Aroa Pareja Solis.....

el vistiplau perquè l'estudiant..... Andrea Moreno Escusol.....
matriculat/da a l'assignatura Treball de Fi de Grau de Mestre d'Educació Infantil pugui
assistir com a observador/a en el centre que dirigeix durant el període.....
mes de maig del 2025.....

BERTA
PALOU
JULIAN - DNI
38116559Q

Firmado
digitalmente por
BERTA PALOU
JULIAN - DNI
38116559Q
Fecha: 2025.01.15
15:08:39 +01'00'

Signatura: Dra. BERTA PALOU JULIÁN

ACEPTACIÓ

Aroa Pareja
Solis - DNI
52219704K
(TCAT)

Signat digitalment
per Aroa Pareja
Solis - DNI
52219704K (TCAT)
Data: 2025.05.05
11:04:28 +02'00'

Signatura:

Barcelona, 5 de maig de 2025

Annex 3. Autorització Centro Escolar San Francisco

Petició d'acollida en centres. TFG de Infantil 2024-2025

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Deganat

Facultat d'Educació

Pg. Vall d'Hebron, 171
Edifici Migdia 1, planta 3
08035 Barcelona

tel. +34 93 4035122
deganat.educacio@ub.edu
www.ub.edu/educacio

Benvolgut/da

En la fase final dels ensenyaments de Grau en Mestre d'Educació Infantil i Mestre d'Educació Primària, els estudiants han de realitzar un Treball de Fi de Grau.

Una de les modalitats d'aquest treball requereix que els estudiants portin a terme l'estudi d'un fet educatiu en un context formal o no formal. Aquesta tasca implica la possibilitat d'accedir a un centre o institució per poder fer una observació externa i, si és el cas, implementar una proposta educativa prèviament pactada.

Per tot això, demanen el seu consentiment per tal que un dels nostres estudiants pugui realitzar un estudi de les característiques esmentades en el centre que vostè dirigeix. En cap cas aquest estudi compromet el personal del centre i/o institució a assessorar l'estudiant ni a realitzar cap avaluació de la seva tasca. Les dades de les observacions i anàlisis seran tractades de forma confidencial, i es protegirà l'anonimat de les persones implicades.

Li fem arribar una petició formal d'acollida, amb les dades de l'estudiant i signat per la cap d'estudis, Dra. Berta Palou Julián, i li preguem que, a fi de deixar constància del seu consentiment, signi també aquest document, que l'estudiant farà arribar al seu tutor o a la tutora de la universitat.

Rebi una cordial salutació i el meu agraïment per la seva col·laboració.

SUSANA
ARANEGA
ESPAÑOL -
DNI
37277236D

Susanna Aránega
Vicedegana d'Afers Acadèmics

Firmado
digitalmente por
SUSANA ARANEGA
ESPAÑOL - DNI
37277236D
Fecha: 2025.01.15
16:22:13 +01'00'

Donat d'acord amb l'Acord de Col·laboració

B+KC

Barcelona
Knowledge
Campus

UB

Universitat
de Barcelona
Campus
Barcelona

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

BERTA PALOU JULIÁN

Cap d'estudis del Grau de Mestre d'Educació Infantil

SOL·LICITA a Antonio José Benito

el vistiplau perquè l'estudiant Andrea Moreno Escudó
matriculat/da a l'assignatura Treball de Fi de Grau de Mestre d'Educació Infantil pugui
assistir com a observador/a en el centre que dirigeix durant el període maig del 2025

BERTA
PALOU
JULIAN - DNI
38116559Q
Firmado
digitalmente por
BERTA PALOU
JULIAN - DNI
38116559Q
Fecha: 2025.01.15
15:08:39 +01'00'

Signatura: Dra. BERTA PALOU JULIÁN

ACEPTACIÓ

Signatura:

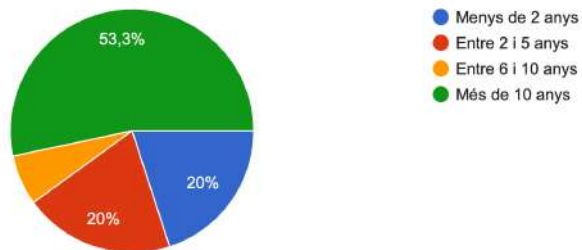

Barcelona, 20 de maig de 2025

Annex 4. Repostes qüestionari

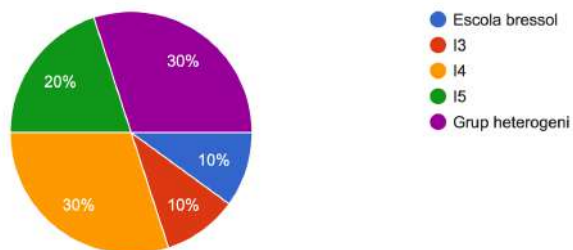
Quants anys d'experiència tens com a docent d'Educació Infantil?

15 respuestas

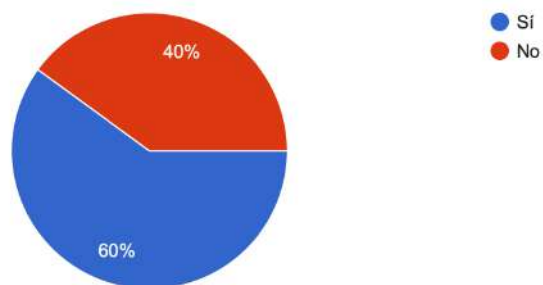
En cas afirmatiu, quin nivell?

10 respuestas

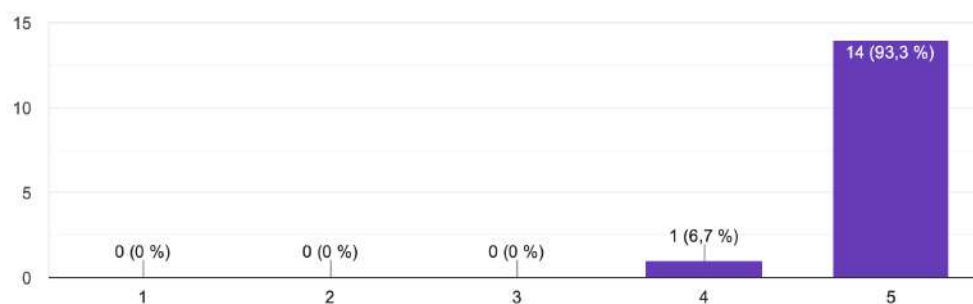
Ets tutor/a d'algun grup en aquest curs escolar?

15 respuestas

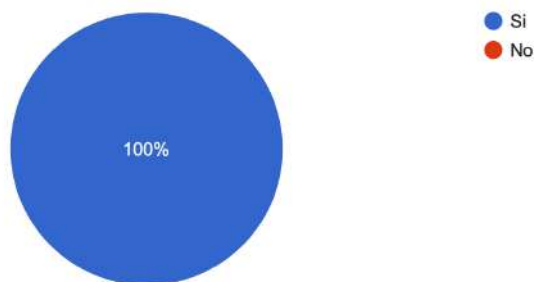
En quina mesura consideres important el dibuix com a recurs educatiu?

15 respuestas

El fas servir a l'aula?

15 respuestas

En cas afirmatiu, en quines situacions?

13 respuestas

Sempre és una bona eina per qualsevol inici o tancament de dinàmica per treballar qualsevol tema. És una eina creativa que ofereix diversitat d'oportunitats.

Totes

Per parlar d'experiències, del cap de setmana, dibuixar coses del dia a dia...

gaudi o com a mode de plasmar allò que pensen o que han viscut

Activitats relacionades amb la motricitat fina, l'esquema corporal i representació d'experiències.

Faig servir el dibuix com a eina per afavorir la creativitat dels infants, a partir d'activitats de dibuix lliure amb diferents materials. Tanmateix, l'implemento en activitats concretes d'art, per treballar artistes o activitats sobre festivitats o estacions de l'any, per expressar els colors, característiques, etc. Finalment, també treballo el dibuix veure l'evolució dels infants en relació amb el dibuix del seu esquema corporal.

Dibuixos per treballar l'evolució de la figura humana, dibuixos per expressar emocions, dibuixos per compartir amb els companys, dibuixos per plasmar vivències pròpies...

Explicar el cap de setmana, representació del que mes els hi ha agradat d'un conte,...

Com a gaudi, per plasmar experiències, per treballar la psicomotricitat...

Per treballar la psicomotricitat, per relaxar-los...

El faig servir com a proposta dels espais de lliure circulació, per avaluar l'esquema corporal tres vegades cada trimestre i com a eina d'expressió.

Pel valorar el desenvolupament tant gràfic com emocional de l'infant. A l'escola realitzem com a mínim 9 dibuixos de figura al llarg de l'etapa d'infantil. Són eina per avaluar. També l'he utilitzat en casos com (infants que passen un moment difícil, separacions...) per extreure a partir del dibuix aspectes que potser no poden verbalitzar

Emocions, expressió corporal, comunicació

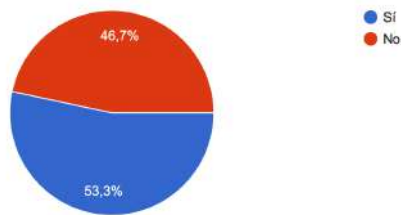
Creus que els dibuixos poden reflectir possibles dificultats emocionals o de desenvolupament dels alumnes?

15 respuestas

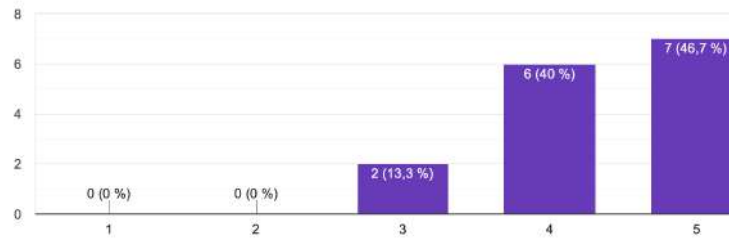
Alguna vegada els has fet servir per detectar possibles dificultats o necessitats de l'alumnat?

15 respuestas

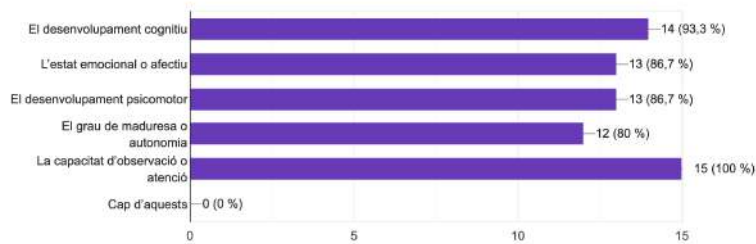
En quina mesura consideres que el dibuix de la figura humana pot ser una bona eina d'avaluació?

15 respuestas

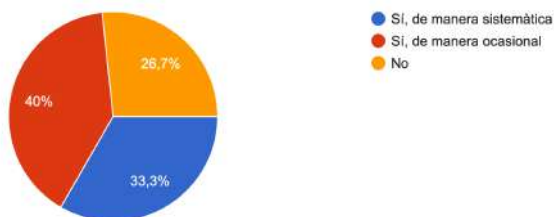
Quins aspectes creus que es poden observar o avaluar a través del dibuix de la figura humana? (Es pot seleccionar més d'una opció)

15 respuestas

Fas servir el dibuix de la figura humana com a part de l'avaluació del desenvolupament dels alumnes?

15 respuestas

En cas afirmatiu, quins indicadors tens en compte quan analitzes el dibuix de la figura humana?

8 respuestas

Depenen de la edat, em fixo amb el traç, la capacitat de reflexar les parts del cos, etc.

Quan era tutora d'I3 feia un treball mensual sobre la figura humana i a final de recurs es podia veure l'evolució del dibuix i el grau de maduresa assolit.

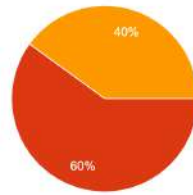
El traç, la mida de la persona dibuixada, si fan els cinc dits, orelles, boca, ulls iguals...

Em fixo en les parts del cos, la mida i proporció, el traç i l'ubicació. si dibuixen altres figures al costat o quan esborren o guixen. Sempre en recull mínim 3 diversos al llarg del curs

La disposició dels elements del dibuix en l'espai, les mides, el traç, els colors que predominen, els detalls, la creativitat, les formes, les persones o personatges que habitualment dibuixa, etc.

Consideres que has rebut prou formació en aquest àmbit per poder analitzar i detectar necessitats a través del dibuix infantil?

15 respuestas

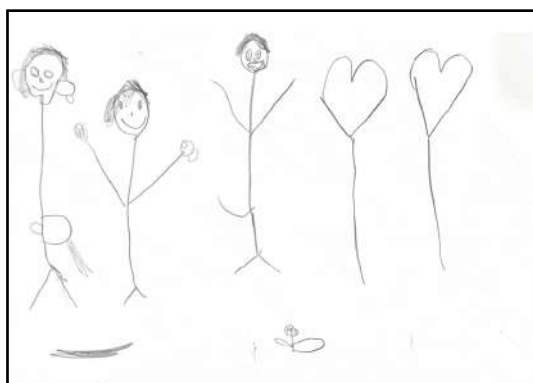
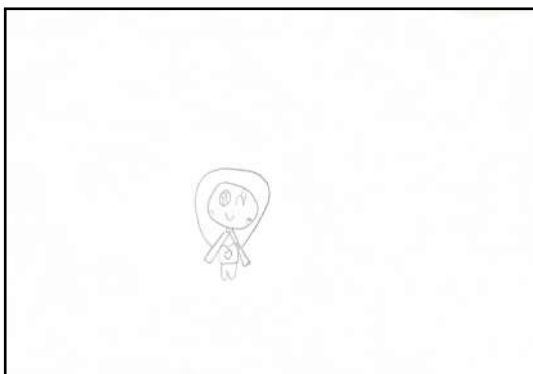
- Sí que he rebut formació, considero que és suficient per poder analitzar i detectar necessitats
- Sí, però no considero que sigui la suficient
- No en tinc formació però, la considero necessària
- No en tinc formació i no la considero necessària

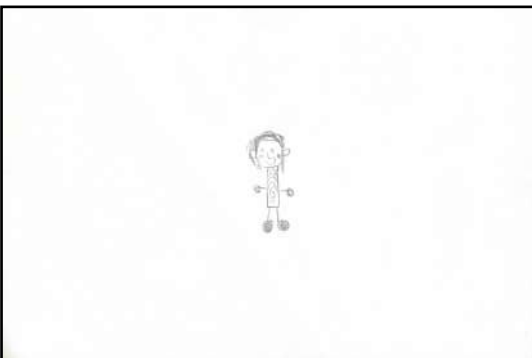
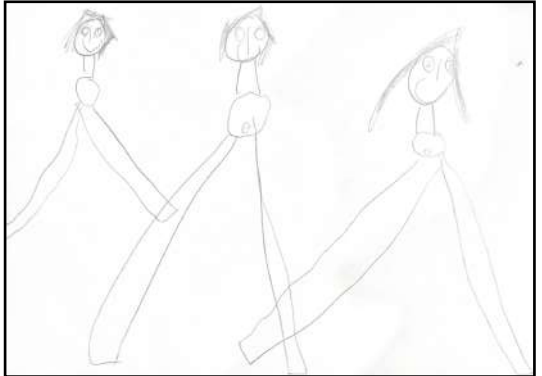
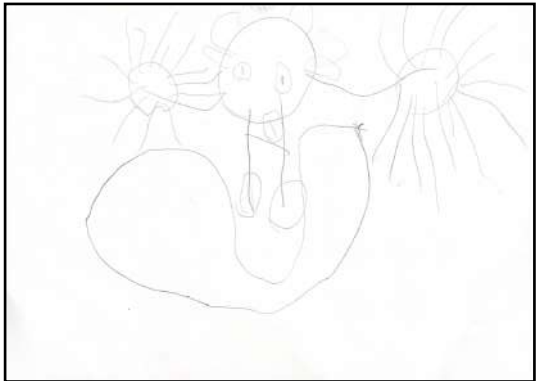
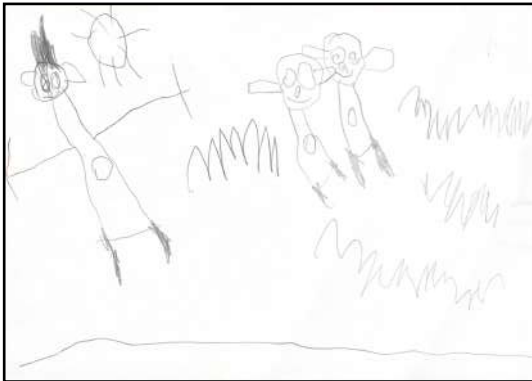
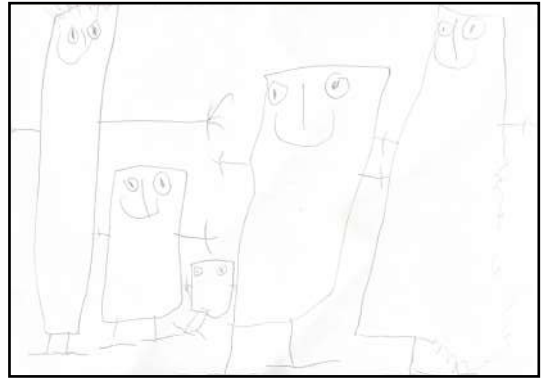
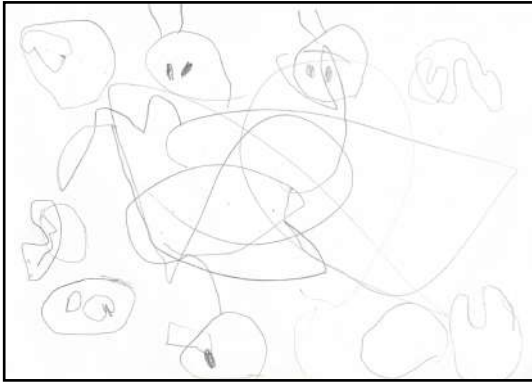
Em fixo en si dibuixen parts bàsiques del cos, si fan detalls com ulls, boca o roba. També si hi ha elements inusual, com dibuixar monstres, figures molt petites o guixats

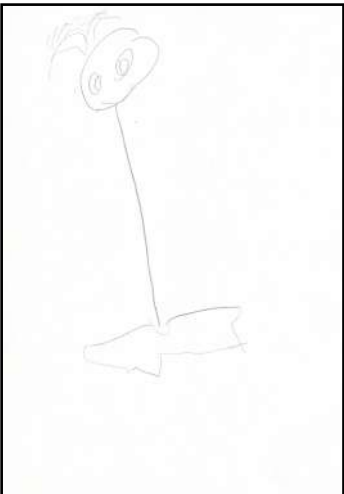
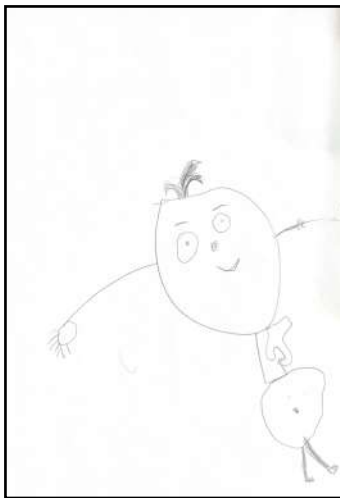
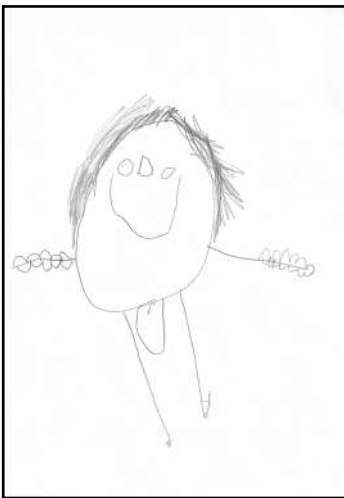
El traç, els detalls (si té o no algunes parts importants). També aspectes com la cara, si té dents o no, nombre de dits, coll o no. Si en vara està en fase gorgot o ja fa tronc, coll. Sobretot la mida de la figura humana també. També hi ha infants q costa q es facin a ells perquè necessiten fer la mare, pare al costat(això tb dona informació. Infants que després de dibuixar, la guixen tota al damunt(tb és significatiu). Així i tot amb 1 figura és insuficient. Si alguna cosa és una mica alarmant, seria partidaria d'anar repetint en el temps

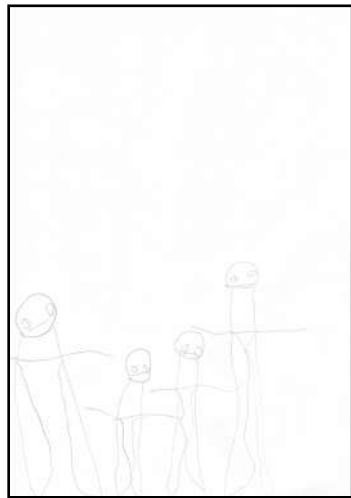
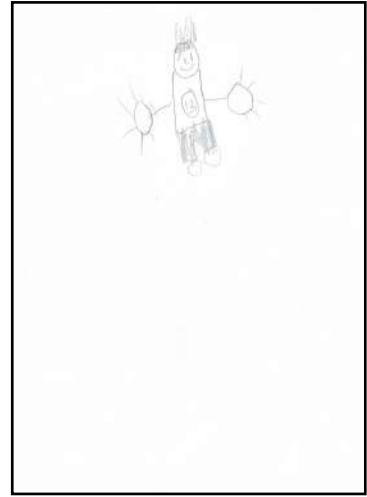
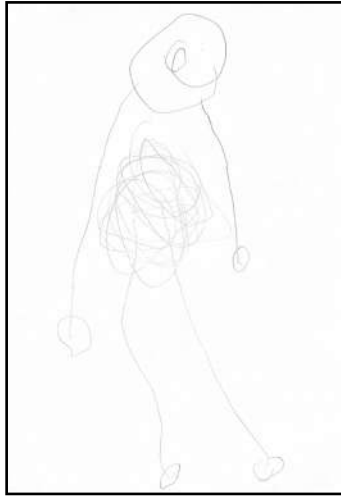
Evolució del dibuix

Annex 5. Dibuixos infants

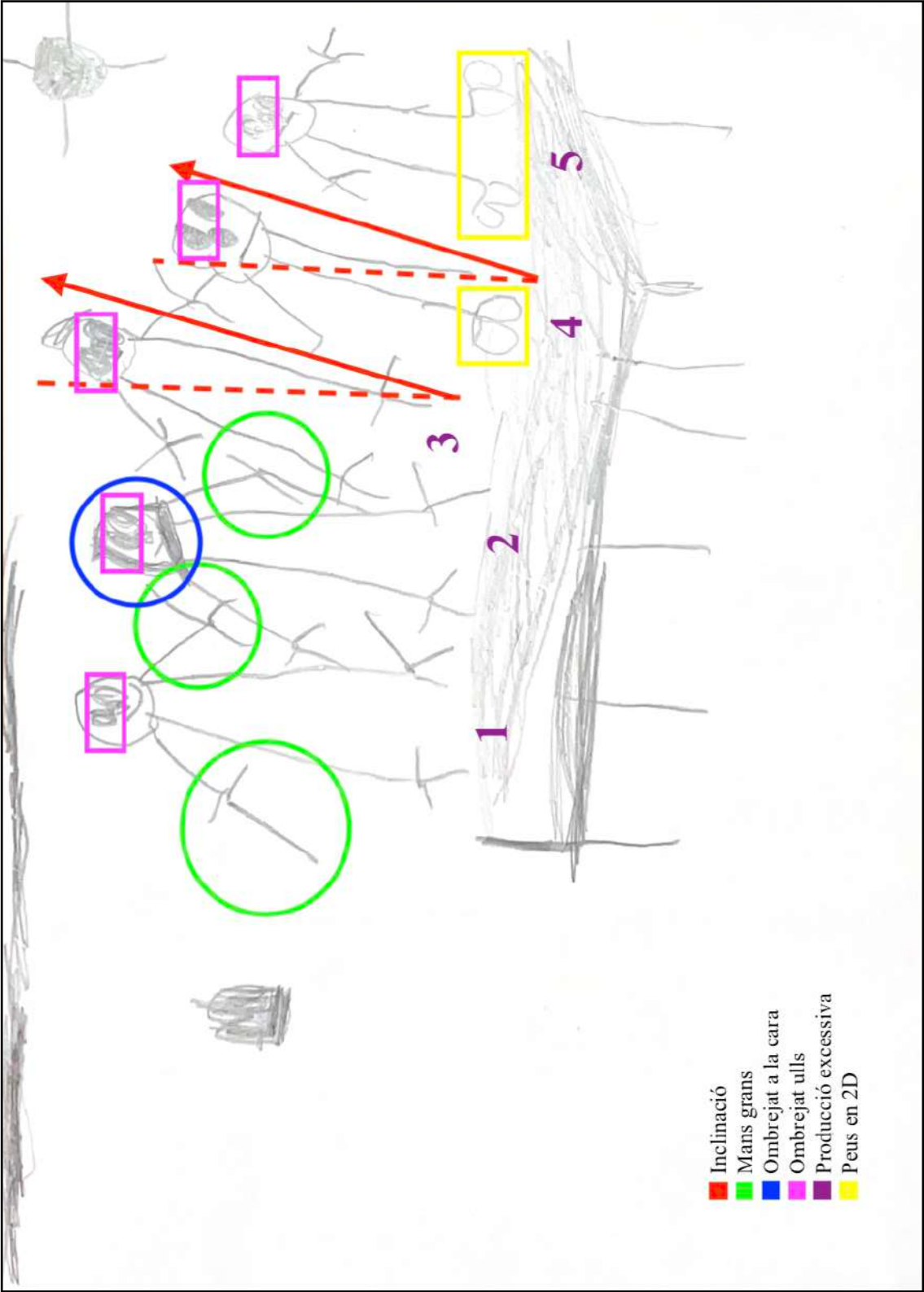

Annex 6. Dibuix 5 analitzat, nen I5

Annex 7. Dibuix 6 analitzat, nena I5

- Esborrats
- Figura petita
- Braços curts
- Asimetria a les cames
- Peus 2D
- Detalls

